

Archeologisch Jaaroverzicht van de Gemeente Heerde

2022

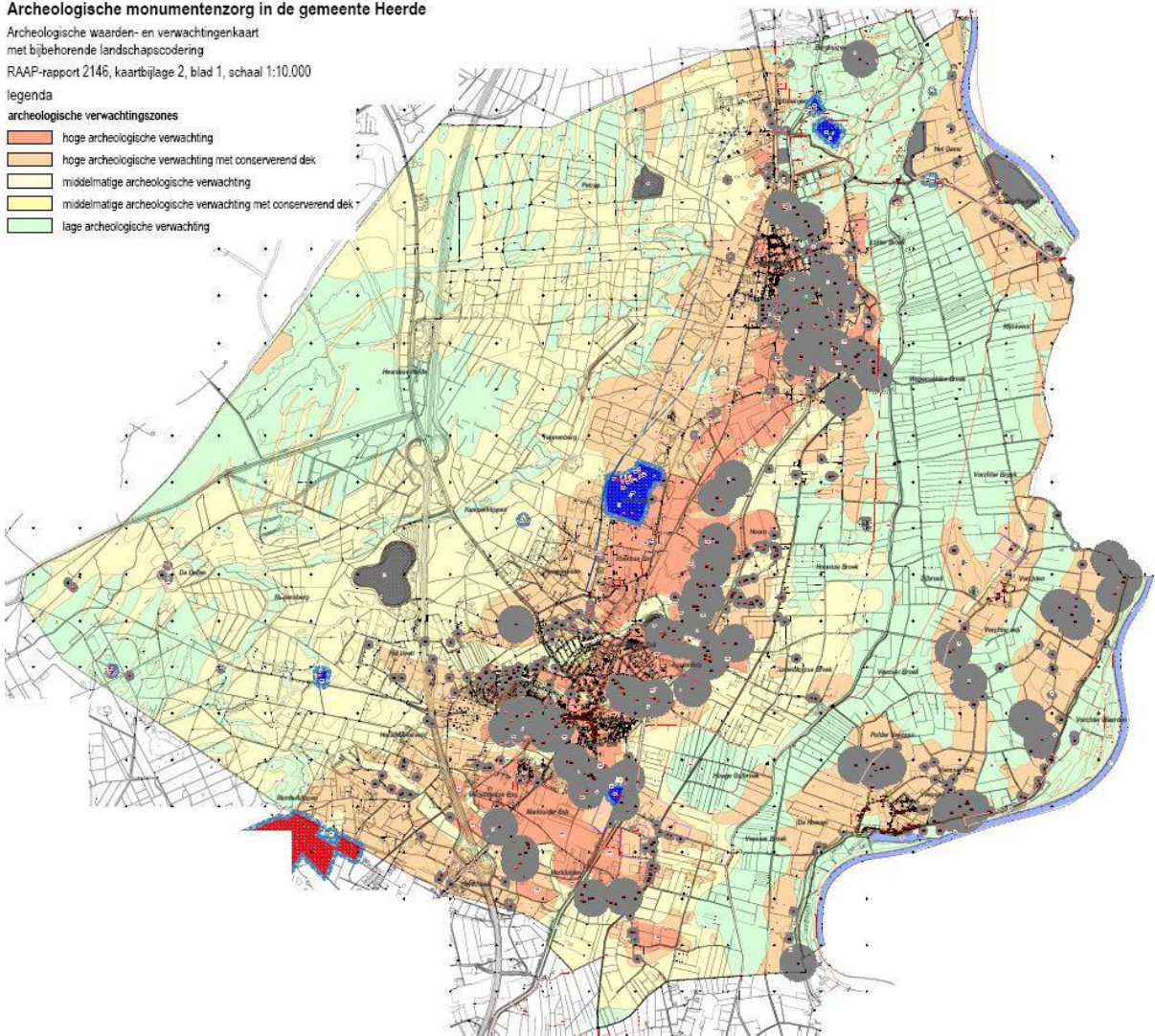
Archeologische monumentenzorg in de gemeente Heerde

Archeologische waarden- en verwachtingenkaart
met bijbehorende landschapscodering
RAAP-rapport 2146, kaartbijlage 2, blad 1, schaal 1:10.000

legenda

archeologische verwachtingszones

- hoge archeologische verwachting
- hoge archeologische verwachting met conserverend dek
- middelmatige archeologische verwachting
- middelmatige archeologische verwachting met conserverend dek
- lage archeologische verwachting

Auteur: D.S.J. Haasjes, erfgoedvrijwilliger bij de Gemeente Heerde.

Redactie: H.G. Pape-Luijten, regio-archeoloog Stedendriehoek.

Versie nr. 1.5

Inhoud

Inleiding	3
Resultaten	3
Soorten onderzoeken en meldingen	3
Samenvatting van de conclusies uit de publicaties	4
Visuele waarnemingen	8
Samenvatting	11
Literatuur & websites	12
Bijlagen.....	13
Bijlage 1 Tijdschaal	13
Bijlage 2 Overzicht ARCHISmeldingen 2022	14
Bijlage 3 Overzicht vondsten in 2022	15
Bijlage 4: Alle sporenkaart Hoornse Enk ADC 6194	16
Bijlage 5 Begrippenlijst.....	17

Inleiding

Terug naar normaal, dat was wel kenmerkend voor de archeologie in 2022 na de coronaperiode.

Het veldwerk startte in maart met een uitgebreide opgraving op de Hoornse Enk, wat mooie vondsten opleverde. Daarna bleef het stil tot juli. Toen kreeg ik een melding dat de grasmat van de ijsbaan van Vosbergen verwijderd was. Dat was aanleiding voor nieuwe ontwikkelingen.

In een aparte paragraaf zal ik deze en andere 'eigen onderzoeken' beschrijven, zoals aan de Lagestraat 12 in Wapenveld. Op de grens Heerde/Epe is onderzoek gedaan en opnieuw in het Norelbos in het kader van het project Erfgoed Gezocht. De besproken locaties konden onderzocht worden in overleg met de verschillende eigenaren.

Het overleg met de verantwoordelijke gemeentefunctionaris Robinia Perlot en de regio-archeoloog Harry Pape-Luijten, verliep via e-mail en telefoon. In december hebben we elkaar eindelijk op het gemeentekantoor live kunnen spreken. Ook vond toen het eerste overleg met de erfgoedcommissie plaats.

Resultaten

In de gemeente Heerde werd in 2022 op vijftien afzonderlijke locaties een archeologisch onderzoek uitgevoerd. De noodzaak tot onderzoek op deze locaties wordt door de gemeentelijke functionarissen en de regio-archeoloog beoordeeld op basis van de gemeentelijke archeologische beleidskaart, dit in combinatie met de mate van geplande verstoring van het bodemprofiel in het plangebied. De initiatiefnemers c.q. verstoorders dienen dan een archeologisch onderzoeksbureau in de arm te nemen om het plangebied te laten onderzoeken op archeologische resten, waarna tot vergunningafgifte wordt overgegaan of een bestemmingsplan gewijzigd. Doorgaans zijn dit percelen voor nieuwbouw, aanbouw of voor de industriële en agrarische sector.

Soorten onderzoeken en meldingen

Van de archeologische meldingen in 2022¹ waren er veertien rapportplichtig en vier niet rapport-plichtig. De publicaties hierover zijn in 2022, 2023 en 2024 verschenen.

Verder werd viermaal een bureauonderzoek-(BO) uitgevoerd zonder een veldonderzoek. Er zijn acht inventariserende veldonderzoeken middels boringen (IVO-O) uitgevoerd. Deze worden ook meestal voorafgegaan door een bureauonderzoek (BO). Op basis van een eerder (boor)onderzoek is in 2021 aan de W.H. v/d. Pollstraat 1 te Wapenveld (tennishal) een proefsleuvenonderzoek (IVO-P) uitgevoerd. In Heerde heeft in het voorjaar 2022 op de Hoornse Enk een uitgebreide opgraving plaats gevonden.

In bijlage 3 worden de vondsten vermeld. De vondst van aardewerk of ander dateerbaar materiaal in een spoor (bijv. in een paalkuil) is belangrijk, omdat dan een structuur zoals een boerderijplattegrond beter gedateerd kan worden. Datering kan ook met onder meer de C14-methode of door dendrochronologisch onderzoek van hout, maar dat is veel intensiever en kostbaarder.

De vondsten gedaan bij de veldkarteringen en metaaldetectie door enkele amateurs/vrijwilligers zijn in het hoofdstuk Visuele waarnemingen opgesomd. In PAN² werden in 2022 meerdere vondsten aangemeld.

¹ De in Archis3 vermelde meldingen zijn indicatief: soms wordt eerst het bureauonderzoek (BO) gemeld en daarna een los verkennend booronderzoek (IVO-O) of een karterend booronderzoek, terwijl het een gecombineerde opdracht betreft. De meeste partijen maken echter één melding voor bureau- en verkennend booronderzoek.

² Platform voor bodemvondsten Portable Antiquities of the Netherlands (PAN).

Samenvatting van de conclusies uit de publicaties

De betrokken archeologische bedrijven hebben op basis van de Erfgoedwet een redelijke tijd (twee jaar) om de rapportage(s) op te leveren. In de periode tot medio 2024 werden alle rapporten over 2022 gepubliceerd. De uitkomsten van deze onderzoeken zijn hieronder vermeld³:

1. **Wapenveld, Gruttoweg, booronderzoek, de Steekproef.**

De bodemopbouw van het plangebied bestaat hoofdzakelijk uit de recente bouwvoor met hieronder een geroerd/vergraven pakket tot in de C-horizont. Er werden zes boringen gezet; in de boringen 3, 4 en 5 is een laagje aanwezig met dekzandafzettingen en hieronder de (vermoedelijke) pleistocene smeltwaterafzettingen.

2. **Wapenveld, Jan van Bremenlaan 1, gecombineerd bureau-en booronderzoek, Hamaland Advies.**

De eerste percelen in de omgeving van het plangebied zijn pas omstreeks 1865 ingericht; de eerste bebouwing vindt plaats in het oosten van het plangebied. In de loop van de 19e en de 20e eeuw wordt het plangebied meerdere malen heringericht. Omstreeks 1933 en 1996 verschijnt nieuwe bebouwing in het oosten van het plangebied.

Uit de resultaten van het booronderzoek blijkt dat de bodem grotendeels uit verstoorde bodemprofielen (A-C profielen) bestaat. In boring 6, 8, 9 en 10 is nog sprake van een intacte (veld)podzolbodem, bestaande uit roodbruin, iets verkit siltig fijn zand. De bovenlaag bestaat uit een recente bouwvoor van bruin humeus fijn zand met een dikte variërend van 10 cm tot maximaal 60 cm. De basis van het bodemprofiel bestaat uit smeltwaterafzettingen van fijn zand met roestvlekken en iets grind of kiezels. In de overige zestien boringen bestaat de basis van het bodemprofiel uit fijn iets siltig dekzand met soms wat roestvlekken.

3. **Heerde, Veldweg 9, booronderzoek, Greenhouse Advies.**

De veldtoets heeft uitgewezen dat binnen het zuidelijk en westelijk deel van het plangebied podzolgronden voorkomen die wijzen op relatief langdurige onverstoorde bodemvorming. Ook werd ter hoogte van het noordoostelijk deel een vermoedelijk verstoorde bodemopbouw aangetroffen. In de opgeboorde grond van boring 4 (zuidelijk deel) werd een bewerkt stukje vuursteen aangetroffen (zie foto), dit kan wijzen op een ter plaatse gelegen archeologische vindplaats. Bovenstaande maakt dat het plangebied een hoge archeologische verwachting heeft en/of behoudt. In november 2023 werd op deze locatie vervolgens een proefsleufonderzoek verricht.

4. **Heerde, Kanaaldijk 21 (De Brinkhoeve), bureauonderzoek, Econsultancy BV.**

In het bureauonderzoek werd de historie en verwachting van de locatie beschreven en een booronderzoek geadviseerd.

5. **Heerde, Kanaaldijk 21 (De Brinkhoeve), booronderzoek, Econsultancy BV.**

Op basis van de resultaten van het verkennend booronderzoek blijkt, dat in bijna het gehele plangebied een verrommelde/geroerde bodem tot in de C-horizont aanwezig is. Alleen in boring 2 is nog een B- en BC-horizont aangetroffen. Naast het huis, in boring 4, is een dunne dekzandlaag zichtbaar. Ter hoogte van boring 2 en 4 zijn geen grondversturende activiteiten gepland

6. **Heerde, Europaweg 9, bureauonderzoek, ADC Archeo projecten**

Geadviseerd werd vanwege de verwachte bodemopbouw om een proefsleufonderzoek uit te voeren. Zie daarvoor onder 8.

³ Dit overzicht is gebaseerd op de conclusies en samenvattingen van de desbetreffende rapporten.

7. Heerde, Hoornse Enk fase 1, Opgraving, ADC Archeo Projecten⁴

Het plangebied bevindt zich langs de Eeuwlandseweg en wordt al vanaf 2009 gefaseerd onderzocht. In het voorjaar van 2022 werd uiteindelijk een opgraving (DO) uitgevoerd waar ook de vrijwilligers (Stef Backers en Dirk Haasjes) bij betrokken waren. De weersomstandigheden varieerden enorm, van zware sneeuwbuien tot stralend zonnig weer. Dit onderzoek is meermaals in de pers geweest vanwege de vele vondsten die gedaan zijn. Ook kregen we regelmatig bezoekers op de opgraving, die door de projectleidster werden rondgeleid.

Het is duidelijk geworden dat op de Hoornse Enk in de late steentijd (vanaf circa 3000 vChr) tot in de vroege ijzertijd (800 vChr) mensen woonden, werkten en hun doden begroeven. De vele vondsten van aardewerk (urnen), houtskool en grondsporen (kuilen, houtskoolmeilers en een gebouwplattegrond) bevestigen hun aanwezigheid. In bijlage 4 worden alle vondsten en sporen op een (alle sporen)kaart weergegeven. Ook werd het fenomeen roodzand aangetroffen, wat prachtige kleuren gaf. In de toekomst zal een tweede fase worden uitgevoerd nadat de woningen en bedrijfspanden van de eerste fase gebouwd zijn. De bouw daarvan moet nog beginnen. Onderstaande afbeelding 5.2 is uit het ADC rapport overgenomen.

Afb. 5.2 Late Veluwe klokbeke en scherven van een tweede (klok)beke (vnrs. 218 en 219).

⁴ ADC rapport 6194- 'Leven nabij de doden op de Hoornse Enk in Heerde' is op de website van HHV te lezen.

8. Heerde, Europaweg 9, proefsleuf, ADC Archeo Projecten

Afb. 3.1. Overzicht van de aangelegde profielkolommen in het zuid-profiel van de proefsleuf.

Tijdens het onderzoek zijn drie profielkolommen gedocumenteerd (afb. 3.1). Tijdens de eerdere waarneming, voorafgaand aan het proefsleuvenonderzoek is één profielkolom gedocumenteerd om de bodemopbouw vast te stellen; deze wordt beschreven vanaf de basis. De bodem bleek verder tot op het dekzand verstoord. Afbeelding 3.1 werd overgenomen uit het rapport.

9. Heerde, Wilhelminalaan 59, proefsleuf, Transect

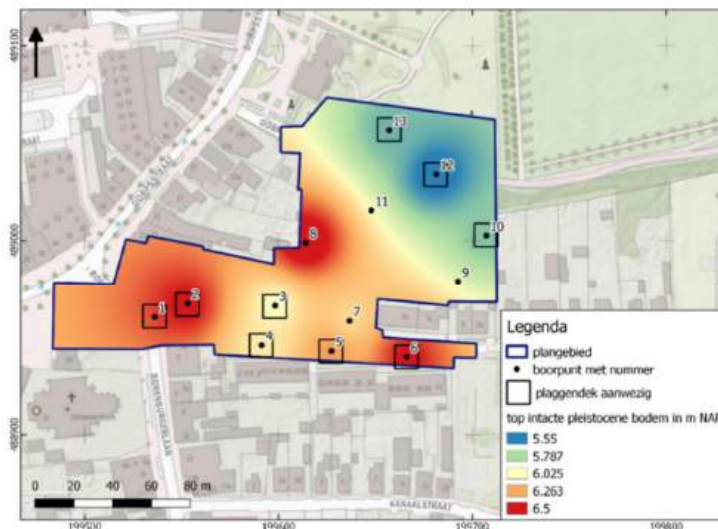
Op dit plangebied is nog een Programma van Eisen (PVE) nodig; deze is echter nog niet opgesteld. Er is wel een zaaknummer afgegeven voor dit plangebied, vandaar dat deze melding genoemd wordt.

10. Heerde, Werwerweg en Zwarte Kolk, bureauonderzoek, Bureau voor Archeologie

Op deze locatie staat de nieuwbouw van 23 woonhuizen gepland. Het bureauonderzoek bevat een mooie beschrijving van het omliggende gebied inclusief kaartuitsneden. Een booronderzoek wordt geadviseerd. Zie verder onder punt 14.

11. Heerde, Dorpsstraat, Bonenburgerlaan en Kerkstraat, gecombineerd bureau-, veld- en booronderzoek, Laagland Archeologie BV

Voor het centrumplan werd een bureau- en booronderzoek gedaan. Zie afb. 9 Daaruit bleek, dat

Afbeelding 9. Top intacte Pleistocene bodem in m NAP.

de ondiepe grondsporen zijn verdwenen. Diepere grondsporen kunnen echter nog in de top van de C-horizont worden verwacht (opgenomen in het plaggendek). Met name het westelijke plangebied (de oude kern van Heerde) en het zuidelijke (gemeentewerf) worden daarbij kansrijk geacht. In 2023 werd een proefsleufonderzoek uitgevoerd; daaruit bleek het zuidelijke gebied vergraven te zijn. In 2024/25 wordt het westelijke gebied nader onderzocht.

12. Wapenveld, W.H. v/d Pollstraat 1, proefsleufonderzoek, Econsultancy.

Bijlage 8 Advieskaart

Econsultancy (EB) voerde in augustus 2022 dit onderzoek uit. Daaruit bleek dat binnen de tennishal (werkput 1 en 2) geen archeologische sporen zijn aangetroffen. Uit het plaggendek kwam wat vondstmateriaal, maar vrij klein en recent. In het vlak zijn veel rupsbandsporen en recente paalkuilen te zien. In de achtertuin Klapperdijk 25 (werkput 3, 4 en 5) zijn vooral natuurlijke en recente verstoringen aanwezig. In werkput 3 zijn archeologische sporen aangetroffen, betreffende paalkuilen. De werkput 6 bij de brandweer was verstoord, recente bakstenen, klinkers en plastic werden zichtbaar. Werkput 7 bij de duivenvereniging was deels verstoord, er was een greppel/sloot zichtbaar en in de lengte van de put liep een rioolbuis. Wel werden hier nog twee paalkuilen aangetroffen. Tijdens

de evaluatie bleek dat in twee delen van het plangebied aanleiding was om een opgraving uit te voeren. Dit is in 2023 uitgevoerd.

13. Heerde, Werwerweg en Zwarte Kolk, booronderzoek, Bureau voor Archeologie

Het gebied ligt op een daluitspoelingswaaier. De bodem in het plangebied bestaat uit een A- op C-profiel. De A-horizont is 45 tot 60 cm dik. Onderin de A-horizont zijn zandbrokjes waargenomen die duiden op verploeging of vergraving. Er worden geen archeologische sporen meer verwacht.

14. Heerde, Mussenkampseweg 9a, booronderzoek, Hamaland Advies

Plangebied is afgegraven en opgehoogd met puin. De bodem is verstoord.

15. Vorchten, Kerkweg 8, booronderzoek, Laagland Advies

In het zuidelijke plangebied is onder een verstoord pakket van 55 cm een rivierduin aangetroffen. In het resterende plangebied zijn alleen oeverafzettingen gezien. De bovenste 40-50 cm daarvan is verstoord. Voor wat betreft het resterende deel van het zuidelijke plangebied kan de hoge verwachting vooralsnog gehandhaafd blijven.

16. Veessen, Hogeweg 5 en Klaproosakker, booronderzoek, Laagland Advies

Onder overslaggronden met een dikte van 60 tot 100 cm liggen hier op korte afstand sterk wisselende zand- en kleilagen, die geïnterpreteerd zijn als kronkelwaard- of crevasse-afzettingen. In drie boringen is kalkloos los zand aangeboord met zwakke grindbijmenging. Deze is als pleistoceen zand geïnterpreteerd.

17. Heerde, Bonenburgerlaan 54-54, bureauonderzoek, Laagland Advies

Het plangebied ligt op een sneeuwsmeltwaterglooiing. Op oude kaarten is tot 1900 geen bebouwing aangegeven. De aanwezigheid van een (waarschijnlijk oud) plaggendek geeft een indicatie dat het terrein geschikt werd geacht voor akkerbouw. Daarmee was de grond waarschijnlijk ook al voor de Late Middeleeuwen geschikte landbouwgrond. De Bonenburgerlaan is waarschijnlijk terug te voeren tot de Late Middeleeuwen of eerder. Bekende archeologische waarden zijn schaars in de omgeving. Met name onder de oude kern van Heerde kunnen resten uit de Late Middeleeuwen en Nieuwe Tijd worden verondersteld. De huidige bebouwing dateert uit 1958. Geadviseerd wordt een verkennend booronderzoek.

18. Veessen, Smeestraat 7, booronderzoek, Transect

Het plangebied maakt op het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN) deel uit van een opvallende, ronde verhoging. Het is goed mogelijk dat het hier een huisterp uit de Late Middeleeuwen betreft. Het bodemprofiel bestaat uit een pakket crevasse-afzettingen, meestal op komafzettingen en op het pleistocene rivierterras en is tot een variërende diepte van 35 tot 120 cm -mv omgewerkt.

Visuele waarnemingen

In 2022 was er regelmatig overleg met de verantwoordelijke gemeentefunctionaris en de regio-archeoloog over de veldverkenningen. Begin 2022 werden de laatste veldonderzoeken gedaan voor het **project Erfgoedgezocht** in Epe Noord en Heerde. Samen met de betrokken archeologen Eva Kaptijn en

Wouter Verschoof-van der Vaart en een legertje studenten uit Leiden werd in Epe op dertien plekken (Norelbos, Eperholt en de Dellen) archeologisch geboord. In Heerde werden **vijf potentiële heuvels** onderzocht, waaronder die bij de Putjensberg. Daaruit bleek, dat deze verstoord was en hoogstwaarschijnlijk een zandduin. De andere vier bleken ook geen grafheuvels te zijn. In Epe vonden we wel drie “nieuwe” grafheuvels. Het opgeboorde materiaal toonde duidelijk de bodemopbouw van de heuvel en de oude bodem bij het graf. Door net buiten het centrum te boren wordt de heuvel en centraal graf nauwelijks beschadigd. Vanwege tijdgebrek konden helaas een aantal andere plekken in Heerde niet onderzocht worden.

Veldoverleg op de Putjensberg in de Dellen van Heerde.

Lagestraat 12 te Wapenveld. De bewoners kwamen tijdens de jaarlijkse archeologiedag langs met een prachtige Grand-Pressigny dolk (herkomst omgeving van Tours Frankrijk ca 900km) van lichtbruin vuursteen en met diverse scherven van grijs kogelpot.

De GP-dagger van bruin ovaal bewerkt vuursteen afmeting 212x40x5mm.

Dit materiaal was weliswaar al met de nieuwbouw van de woning in 1979 gevonden, maar nog niet uitgebreid bekend en beschreven.

In de zomer van 2022 konden we een proefput graven voor de woning. Daar werd de oude greppel weer aangetroffen met dezelfde soort kogelpotscherven, daterend uit circa 1150nC (datering van bezemstreek en vingervegen op de scherven).

De vondst van een pottenbakker-werkplaats uit de middeleeuwen is relatief zeldzaam. De dolk komt overigens van veel oudere datum uit de steentijd (Neolithicum). Dit geeft aan dat de locatie aan de Lagestraat al van hoge ouderdom is. Verder hebben we nog metaaldetectie uitgevoerd op het perceel. Dit leverde naast wat muntjes nog een hondenpenning op uit 1925 van pension Flip-Hul te Hattem.

In juli kregen we bericht dat op **de ijsbaan van Kasteel Vosbergen** de grasmat verwijderd was. We mochten daarom met een groep metaaldetector-amateurs op het landgoed “piepen”.

Ook dit werd door de pers opgemerkt en via De Stentor⁵ werd een filmverslag gedaan. Het vondstmateriaal is nog te zien bij HHV in Villa Jacoba. Ook in de periode hierna werd nog regelmatig op Vosbergen gelopen. De mooiste vondst werden door Simone Wisniewski gedaan (een zilveren Queen Elisabeth munt uit 1569) en door Henry Wolf (een bronzen leeuw-leerbeslag uit de 17^e eeuw).

Vondsten van Vosbergen, zilveren penny 1569 en de bronzen leeuw.

Aan de **Werverweg** in Wapenveld (zie punt 13) had de eigenaar op zijn land veel keramiek- en pijpaa-devondsten gedaan en bewaard. Het materiaal is door mij beschreven en gemeld aan PAN en het RCE⁶. Daarbij kwam ik ook nog een opvallend gekapte steen tegen op zijn erf, welke mogelijk als grens of stootpaal dienst heeft gedaan bij de brug over de Evergunne.

Ook bij de **Engweg 15** in Heerde werd onderzoek verricht. De bewoner/eigenaar bezocht de archeologiedag bij HHV met een paar veldkeien en een drietal steengoed knikkers. Hij vertelde ook, dat zijn grootouders in de jaren 20 van de vorige eeuw bij het ompitten van het land een urn hadden gevonden. Deze heeft jarenlang dienst gedaan bij meester F.G. Waaijer (1893-1968) op de Horsthoekschool voor de geschiedenisles. Helaas is deze urn zoekgeraakt. Navraag bij zowel de school als bij zijn dochter (nu 91 jaar) leverde geen informatie op. De vondst is vanwege de historische en bodeminformatie gemeld bij de RCE⁷. Samen met HZ heb ik het land nog afgepiept. Dit leverde helaas alleen wat gebruikelijke metaalvondsten op.

⁵ Zie De Stentor 27 juli 2022 op <https://www.destentor.nl/veluwe/schatgravers-slaan-hun-slag-bij-oud-kasteel-in-heerde-de-vondst-van-de-dag~a7cc0455/>

⁶ Archis zaakid 5426558100.

⁷ Archis zaakid 5521854100.

De drie steengoedknikers in de formaten 42mm roodbruin., 37mm geel en 32mm geelbruin.

De zomer van 2022 was warm en zeer droog. Dit gaf de mogelijkheid om in **de Vorchterwaarden** door de vrijwel geheel opgedroogde nevengeul langs de IJssel te lopen. Dit natuurgebied ligt bij Vorchten nabij het pontveer naar Wijhe. Ik deed daar een paar opmerkelijke vondsten; deze zijn gemeld bij de eigenaar SBB, bij PAN en de RCE⁸. Het betrof een grote stenen visnet-verzwaarder, een houten vlechtwerk, aangetroffen bij de uitmonding in de IJssel, restanten van een omgevalen waterwerk (sluis/brug) uit circa 1800 en een paar steenmisbaksels vermoedelijk nog afkomstig van het steenfabriekje van Jan Veldhuis uit Vorchten, dat daar stond in begin 1800.

De drooggevalen nevengeul in de Vorchterwaarden

⁸ Archis zaakid 5482926100

Samenvatting

Het jaar 2022 was archeologisch een interessant jaar voor de gemeente Heerde. Er werden veel aansprekende vondsten gedaan uit verschillende tijdsfasen de Steentijd, IJzertijd, Late Middeleeuwen en Nieuwe tijd. Ook werd door de vele boringen de bodemopbouw in de gemeente verder in kaart gebracht. De samenwerking met de betrokken organisaties verliep uitstekend. In 2022 vond ik ook een betere aansluiting bij de Heerder Historische Vereniging. Mijn vondstmateriaal kan daar nu worden bewaard en geregistreerd in het registratiesysteem AdLib, zodat dit materiaal en de informatie voor later en nader onderzoek beschikbaar is. Ook zijn daar (op de website van HHV) mijn onderzoeksverslagen te raadplegen.

Auteur: D.S.J. Haasjes te Heerde,

dhaasjes@hotmail.com

april, 2024

De expositie vitrine over 400 jaar Vosbergen in Villa Jacoba

Literatuur & websites

www.cultureelerfgoed.nl voor archeologie bij de RCE;
https://www.heerde.nl/Inwoners/Wonen_en_ver_bouwen/Ruimtelijk_beleid/Archeologie/Archeologisch_e_beleidskaart ; voor het raadplegen van de archeologische waarden;
<https://erfgoed gelderland.nl/erfgoed gezocht/>; voor het project Erfgoed Gezocht;
<https://pom.cultureelerfgoed.nl> ; [Prospectie op maat](#);
<https://portable-antiquities.nl/pan/#/public> ; voor PAN registratie metaaldetectie;
<https://www.archeodepot.nl/Zoeken> ; voor overzicht bodemvondsten Gemeente Heerde;
www.archis.nl voor informatie over waarnemingen, vondsten, bodemkaart en geomorfologische kaart;
www.topotijdreis.nl voor informatie historische kaarten;
www.ahn.nl voor informatie over hoogtes en coördinaten;
www.dinoloket.nl en www.bodemloket.nl voor bodemopbouw;
<https://easy.dans.knaw.nl/ui/home> voor archeologische rapporten;
www.google.maps voor luchtfotos;
www.ikme.nl Indicatieve Kaart voor Militair Erfgoed;
<https://www.heerderhistorischevereniging.nl/archeologie-in-heerde/> voor de verslagen en nieuwtjes.

ADC Rapport 6194, Leven nabij de doden op de Hoornse Enk in Heerde, Een archeologische opgraving van plangebied Hoornse Enk – fase 1 in de gemeente Heerde. Onder redactie van M. C. Kenemans, In opdracht van: Gemeente Heerde.

Archeologisch rapport Universiteit Leiden (Leiden 2022); W.B. Verschoof-van der Vaart, E. Kaptijn en Q.P.J. Bourgeois, *Archeologisch veldonderzoek Erfgoed Gezocht Veluwe. Onderzoeksgebieden Noord Veluwe*, Archeologisch rapport Universiteit Leiden (Leiden 2022).

Bijlagen

Bijlage 1 Tijdschaal

Archeologische perioden			
Tijdperk		Datering	
Recente tijd			
Nieuwe tijd	C	1945	
	B	1850	
	A	1650	
Middeleeuwen	Laat B	1500	
	Laat A	1250	
	Vroeg	D: Ottoonse tijd	1050
		C: Karolingische tijd	900
		B: Merovingische tijd	725
		A: Volksverhuizingstijd	525
Romeinse tijd	Laat	450	
	Midden	270	
	Vroeg	70 na Chr.	
Prehistorie	IJzertijd	Laat	15 voor Chr.
		Midden	250
		Vroeg	500
	Bronstijd	Laat	800
		Midden	1100
		Vroeg	1800
	Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	Laat	2000
		Midden	2850
		Vroeg	4200
	Mesolithicum (Midden Steentijd)	Laat	4900/5300
		Midden	6450
		Vroeg	8640
	Paleolithicum (Oude Steentijd)	Laat	9700
		Jong B	12.500
		Jong A	16.000
		Midden	35.000
		Oud	250.000

label1_standard_Archeologisch_RAAP_2014

Bijlage 2 Overzicht ARCHISmeldingen 2022 ⁹

Zaakidentificatie	Plaats	Toponiem	Betrokkene(n)	Soort onderzoek	Datum	Rapport
▶ 5149798100	Wapenveld	Gruttoweg	De Steekproef	archeologisch: boring IVO O	11-1-2022	12-1-2022
▶ 5157484100	Wapenveld	Jan van Bremenlaan 1	Hamaland Advies vof	archeologisch: boring en BO	2-2-2022	223678
▶ 5161599100	Heerde	Veldweg 9	Greenhouse Advies	archeologisch: boring IVO O	15-2-2022	2022.11
▶ 5165746100	Heerde	Kanaaldijk 21	Econsultancy BV	archeologisch: bureauonderzoek	28-2-2022	18.658.001
▶ 5186206100	Heerde	Kanaaldijk 21	Econsultancy BV	archeologisch: boring IVO O	16-3-2022	18.658.001
▶ 5211697100	Heerde	Europaweg 9	ADC ArcheoProjecten	archeologisch: bureauonderzoek	24-3-2022	5764_000195
▶ 5190312100	Heerde	Hoornse Enk fase 1	ADC ArcheoProjecten	archeologisch: opgraving DO	28-3-2022	6194
▶ 5260029100	Heerde	Europaweg 9	ADC ArcheoProjecten	archeologisch: IVO P proefputten/proefsleuven	10-5-2022	5855
▶ 5269604100	Heerde	Wilhelminalaan 59	Transect	archeologisch: IVO P proefputten/proefsleuven	13-7-2022	geen
▶ 5280839100	Wapenveld	Werverweg en Zwartekolk	Bureau voor Archeologie	archeologisch: bureauonderzoek	1-8-2022	1229
▶ 5281932100	Heerde	Dorpsstraat Bonenburgerlaan en Kerkstraat	Laagland Archeologie BV	archeologisch: BO en IVO veldverkenning en boring	4-8-2022	956
▶ 5276895100	Wapenveld	WH van de Pollstraat	Econsultancy BV	archeologisch: proefputten/proefsleuven	15-8-2022	18.292.001
▶ 5280847100	Wapenveld	Werverweg en Zwartekolk	Bureau voor Archeologie	archeologisch: boring IVO O	1-9-2022	1229
▶ 5291799100	Heerde	Mussenkampseweg 9A	Hamaland Advies vof	archeologisch: boring IVO O	19-9-2022	223995
▶ 5302635100	Vorchten	Kerkweg 8	Laagland Archeologie BV	archeologisch: boring IVO O	25-10-2022	HHV7
▶ 5312899100	Veessen	Hogeweg 5 en Klaproosakker	Laagland Archeologie BV	archeologisch: boring IVO O	1-12-2022	1007
▶ 5318414100	Heerde	Bonenburgerlaan 52-54	Laagland Archeologie BV	archeologisch: bureauonderzoek	13-12-2022	1030
▶ 5318771100	Veessen	Smeestraat 7	Transect	archeologisch: boring IVO O	14-12-2022	1040

⁹ Archeologisch informatiesysteem Archis3, Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE), Amersfoort

Bijlage 3 Overzicht vondsten in 2022

Er werden tijdens de besproken onderzoeken meermaals relevante sporen aangetroffen en vondsten gedaan. Deze worden in de rapporten vermeld, soms met foto's. Er zijn daarnaast afwijkingen van sommige bodemprofielen geconstateerd. Het vondstmateriaal is na onderzoek, determinatie en tekening overgedragen aan het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten (PDB) van de provincie Gelderland te Nijmegen (Valkhof)¹⁰.

Zaakidentificatie	Plaats	Toponiem	Sporen en vondsten
▶ 5161599100	Heerde	Veldweg 9	vuursteen afslag en een paalspoor
▶ 5190312100	Heerde	Hoornse Enk fase 1	De bewoningssporen betreffen een structuur (groot bijgebouw) en verder ook , verspreid over een gebied van ca 1 ha, meerdere paalkuilen en grotere kuilen waaronder ook enkele waterkuilen en houtskoolmeilers. Verder een URN uit het Neolithicum, vuursteen artefacten etc.
▶ 5276895100	Wapenveld	WH van de Pollstraat/ Klapperdijk	WP3 paalkuilen. WP 6 Brandweer verstoord met bouwafval. WP 7 Duivenvereniging deels verstoord gebied, maar ook een greppel en nog twee paalkuilen.
▶ 5280847100	Wapenveld	Werwerweg en Zwartekolk	door eigenaar eerder: pijpjaarde en aardewerk fragmenten gevonden
▶ 5329382100	Heerde	Heerde Noord	helgoland schrabber gevonden tijdens metaaldetectie
▶ 5318771100	Veessen	Smeestraat 7	In de omgewerkte laag zijn stukken landbouwplastic, baksteenfragmenten en fragmenten roodbakkend aardewerk, type bloempot.

Bovenstaande vondsten zijn gedaan bij de reguliere onderzoeken.

De vondsten gedaan bij de veldkarteringen en metaaldetectie door enkele amateurs/vrijwilligers zijn in het hoofdstuk Visuele waarnemingen opgesomd. In PAN¹¹ werden in 2022 **meerdere** vondsten aangemeld.

¹⁰ <https://www.archeodepot.nl/Zoeken>

¹¹ Platform voor bodemvondsten Portable Antiquities of the Netherlands (PAN).

Bijlage 4: Alle sporenkaart Hoornse Enk ADC 6194

Afb. 4.1 Allesporenkaart met contouren van de sporenclusters en globale aanduiding grafveldzone.

Bijlage 5 Begrippenlijst

Afkortingen

AHN	Actueel Hoogtebestand Nederland
AMK	Archeologische Monumenten Kaart
AMZ	Archeologische Monumentenzorg
ARCHIS	ARChEologisch Informatie Systeem
ASB	Archeologische Standaard Boorbeschrijvingsmethode
AWN	Archeologische Werkgemeenschap voor Nederland
IKAW	Indicatieve Kaart van Archeologische Waarden
IVO	Inventariserend Veldonderzoek
KNA	Kwaliteitsnorm Nederlandse Archeologie
NAP	Normaal Amsterdams Peil
PvE	Programma van Eisen
RCE	Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed

Verklarende woordenlijst

A-horizont	Donkergekleurde bodemhorizont waarin humus door bodemdieren, planten, schimmels en bacteriën is omgezet en gemengd met de eventuele minerale delen.
A/C profiel	Bodemprofiel waarin een humusrijke A-horizont direct gelegen is op het ongeroerde moedermateriaal (C-horizont).
Afzetting	Neerslag of bezinking van materiaal.
Antropogeen	Ten gevolge van menselijk handelen (door mensen gemaakt/veroorzaakt).
Archeologie	Wetenschap die zich ten doel stelt om door middel van studie van de materiële nalatenschap inzicht te verwerven in alle facetten van menselijke samenlevingen in het verleden.
Archeologisch monument	Aard, omvang en kwaliteit van deze vindplaatsen rechtvaardigen, blijvend behoud uit wetenschappelijke en/of cultuurhistorische overwegingen. Al naar gelang de betekenis die aan deze aspecten wordt toegekend, verdienen deze vindplaatsen te worden geplaatst op het beschermings-programma van Rijk, provincie of gemeente. Uit dien hoofde dient daarom te worden gestreefd naar een ongestoord behoud van de daarin aanwezige archeologische sporen. Werkzaamheden gericht op het behoud zijn uiteraard toegestaan.
B-horizont	Een minerale (soms moerige) horizont in een bodem, waarin een of meer van de volgende kenmerken voorkomen: -Inspoeling van kleimineralen, aluminium, ijzer of humus uit hoger liggende horizonten, al dan niet in combinatie - (bijna) volledige homogenisatie met bovendien zodanige veranderingen dat: -Nieuwvorming van kleimineralen is opgetreden en/of -Aluminium en ijzer(hydro)oxiden zijn vrijgekomen, of -Een blokkige of prismatische structuur is ontstaan.
Booronderzoek	Verkennde, karterende of waarderende vorm van inventariserend veldonderzoek, gebaseerd op het verrichten van grondboringen, waarbij vooral gelet wordt op de opbouw en mate van intactheid van de bodem, alsook het voorkomen van archeologische indicaties zoals aardewerkfragmenten, houtskool en fosfaatconcentraties.
BP	Before Present, gebruikt voor ouderdomsbepalingen op grond van het meten van de hoeveelheid radio-actieve koolstof in organisch materiaal (de C14- of 14C-methode) worden gewoonlijk opgegeven in jaren voor heden (=1950); jaarringen-onderzoek heeft vastgesteld dat deze dateringen af kunnen wijken van de werkelijke ouderdom.

C-horizont	Weinig (C1) of niet (C2) door bodemprocessen veranderd sediment of eventueel verweerd vast gesteente volgend op vast gesteente. Om te worden geclassificeerd als C-horizont dient het om soortgelijk materiaal te gaan als hetgeen waarin de A- en B-horizonten zijn ontwikkeld.
Couperen	Het maken van één of meer verticale doorsneden door een spoor of laag om de aard, diepte, vullingen, vorm en relaties met andere fenomenen vast te stellen.
Crematie	Begraving met gecremeerd menselijk bot.
Enkeerdgronden	Dikke eerdgrond (= laag met donkere, min of meer rulle grond, met organische en anorganische bestanddelen) ontwikkeld op zandgrond onder invloed van de mens; worden ook wel essen genoemd.
Erosie	Verzamelnaam voor processen die het aardoppervlak aantasten en los materiaal afvoeren. Dit vindt voornamelijk plaats door wind, ijs en stromend water.
Esdek	Oud verhoogd bouwland, ontstaan door ophoging ten gevolge van bemesting. Voor de bemesting werden plaggen of met zand vermengde potstalmest opgebracht. In geval van een es is de opgebrachte laag ten minste 50 cm dik. De term es is gangbaar in Noord- en Oost-Nederland. In Midden-Nederland wordt gesproken van enk of eng en in Zuid-Nederland van akker of veld.
Formatie	Een sedimentpakket dat qua herkomst en lithologische samenstelling een eenheid vormt.
Gehomogeniseerd	Volledig opgenomen zijn in de teeltlaag of bouwvoor.
Holoceen	Jongste geologisch tijdvak (vanaf de laatste IJstijd: ca. 8800 jaar v.Chr. tot heden).
Horizont	Een qua kleur, textuur en wordingsgeschiedenis homogene bodemlaag met karakteristieke eigenschappen.
Inventariserend Veldonderzoek	Het verwerven van (extra) informatie over bekende of verwachte archeologische waarden binnen een onderzoeksgebied, als aanvulling op en toetsing van de archeologische verwachting, gebaseerd op het bureauonderzoek middels waarnemingen in het veld.
IJzeroer	IJzeroxydehydrataat, een ijzererts dat vooral in vlakke landstreken, in dalen en moerassige gebieden op geringe diepte voorkomt.
In situ	Achtergebleven op exact de plaats waar de laatste gebruiker het heeft gedeponeerd, weggegooid of verloren.
Inhumatie	Begraving met niet gecremeerd menselijk bot.
Nederzettingsterrein	Woonplaats; de aard en samenstelling van het in het veld aangetroffen sporen en materiaal wordt geïnterpreteerd als resten van bewoning in het verleden.
Oeverwal	Langgerekte rug langs een rivier of kreek, ontstaan doordat bij het buiten de oevers treden van de stroom het grovere materiaal het eerst bezinkt.
OSL-datering	Dateringsmethode waarmee op grond van energieverval kan worden bepaald wanneer een fragment kwarts (zand) voor het laatst heeft blootgestaan aan direct zonlicht.
Plangebied	Gebied waarbinnen de realisering van de planvorming het bodemarchief kan bedreigen.
Pleistoceen	Geologisch tijdperk dat ca. 2,3 miljoen jaar geleden begon. Gedurende deze periode waren er sterke klimaatwisselingen van gematigd warm tot zeer koud. Na de laatste IJstijd begint het Holoceen (ca. 8800 v. Chr.)
Podzol	Bodem met een uitspoelingslaag (E-horizont) en een inspoelingslaag (B-horizont). Het gehele proces van het uitloggen van de E-horizont en de vorming van een B-horizont door inspoeling van humus en ijzer heet podzolering.
Veldpodzol	Humuspodzolgronden met een humushoudende bovengrond dunner dan 30 cm. Dergelijke gronden worden hoofdzakelijk aangetroffen in jonge ontginningsgebieden.

Proefsleuvenonderzoek	Onderzoek van beperkte omvang op één of meerdere locaties binnen een vindplaats dan wel in de vorm van één of meerdere sleuven om nadere gegevens te verzamelen over aard, omvang, diepteligging, e.d. van grondsporen waarbij de grondsporen zo veel mogelijk intact worden gelaten. Proefonderzoek kan noodzakelijk zijn in het kader van een inventariserend veldonderzoek, maar dient met name ter voorbereiding van de opgraving.
Prospectie	Systematische opsporing van archeologische waarden door middel van non-destructieve methoden en technieken.
Rivierduin	Door verstuiwing uit een riviervlakte hierlangs ontstaan duin (in Nederland meestal Weichselien of Vroeg Holoceen van ouderdom).
Saalien	Voorlaatste ijstijd, waarin het landijs tot in Nederland doordrong en de stuwwallen werden gevormd, ca. 200.000-130.000 jaar geleden.
Sediment	Afzetting gevormd door accumulatie van losse gesteentefragmentjes (zoals zand of klei) en eventueel delen van organismen.
Stuwwal	Door de (zijwaartse) druk van het landijs in de voorlaatste ijstijd opgedrukte rug van scheefgestelde preglaciale sedimenten.
Veen	Geheel of grotendeels uit enigszins ingekoolde, maar nauwelijks vergane plantenresten opgebouwde afzetting.
Verwachtingskaart	Kaart waarop gebieden staan aangegeven met een zekere archeologische verwachting; deze verwachting is gebaseerd op een wetenschappelijk model (gebaseerd op kennis over lokatiekeuze, fysische geografie, statistische relaties, etc.).
Vindplaats	Terrein dat deel uitmaakt van cultureel erfgoed vanwege de daar aanwezige overblijfselen, voorwerpen of andere sporen van menselijke aanwezigheid in het verleden, met inbegrip van die overblijfselen, voorwerpen en sporen. Is gelijk aan 'archeologisch monument'.
Weichselien	Geologische periode en laatste ijstijd, waarin het landijs Nederland niet bereikte), ca. 120.000-10.000 jaar geleden). Daarvoor was het Saalien.